

CONSIDERAȚII PRIVIND CONCEPȚIA OBIECTULUI GRAMATICAL ÎN LINGVISTICA RUSĂ ȘI CEA ROMÂNEASCĂ

Galina CERCHES

Catedra Limba Română, Lingvistică Generală și Romanică

Dans la linguistique moderne l'étude contrastive des langues avec des systèmes différents a suscité un grand intérêt, ce qui a permis de relever les traits communs et différentiels des langues apparentées et non apparentées. L'identification et l'analyse des correspondances, des équivalents ou, au contraire, des différences entre des systèmes et des catégories hétérogènes nécessite la comparaison des faits d'un idiome rapportés aux phénomènes d'une autre langue. Les faits mentionnés nous ont permis d'examiner plusieurs opinions en ce qui concerne l'état d'objet (= complément) grammatical, exposées dans les grammaires russes et roumaines, du point de vue diachronique et synchronique, afin d'esquisser quelques repères de nos opinions en ce problème.

Delimitarea în conținutul oricărei limbi a doi componenți – universal și idioetnic – „dintre care unul e comun pentru toate limbile, iar celălalt caracterizează fiecare limbă în originalitatea ei individuală” [25, p.11], extinde sfera cercetărilor tipologice și permite a exterioriza asemănările și deosebirile în sistemele limbilor confruntate atât în plan sincron, cât și diacronic.

După cum menționează cunoscuta cercetătoare rusă V.N. Iarțeva, în procesul analizei tipologice mai convenabil este să se confrunte nu fapte izolate, ci „microsisteme în care unele fenomene de limbă sînt legate între ele” [40, p.205].

În deplin acord cu acest postulat, drept bază pentru analiza contrastivă poate fi acceptat „microsistemul” obiectului, care se caracterizează prin planul conținutului și cel al expresiei. Din punct de vedere tipologic, planul conținutului microsistemului obiectului este universal, deoarece e condiționat de relațiile existente în realitate. Planul expresiei este realizarea sintactică a planului conținutului și, după natura sa, este idioetnic: el determină modul și formele de exprimare a relațiilor complementare.

Exprimarea relațiilor obiectuale ale verbului constituie, în orice limbă, una dintre sferele ei esențiale, la rând cu cele predicative și atributive, și această problemă a beneficiat din plin de atenția cercetătorilor, constituind obiectul unor studii speciale sau fiind abordată tangențial în legătură cu alte aspecte ale gramaticii. Cu toate acestea, sfera noțiunii *obiect* nu are încă o definiție exactă și univocă în știința contemporană, fiind delimitată în mod diferit de fiecare cercetător în parte.

În filozofie, unde își are originea acest termen, el desemnează obiectul „care afectează simțurile noastre sau asupra căruia se îndreaptă gândirea noastră; conținutul asupra căruia se îndreaptă cunoașterea” [2, p.706]. Ținând cont de faptul că orice categorie a limbii își are motivarea sa cognitivă în lumea înconjurătoare, ar fi logică ipoteza ca și categoria lingvistică a obiectului, descendentă din categoria ontologică cu același nume, să se caracterizeze printr-o diversitate mare de constituenți, ceea ce se realizează, de fapt, atunci când acest concept se interpretează în sens larg, incluzând, la rând cu *obiectul-pacient*, și alte tipuri, ca *receptorul*, *adresatul*, *beneficiarul*, *instrumentul* etc.

În literatura lingvistică, noțiunea de *obiect* este utilizată în două accepții, în mare parte congruente: de obiect *semantic* și de obiect *sintactic*. Obiectul semantic este actantul obligatoriu al unui verb bivalent, exprimând rezultatul acțiunii (*a construi o casă*, *a aprinde focul*), obiectul unei activități psihosenzoriale (*a visa la fericire*, *a asculta muzica*), recipientul acțiunii (*a trimite prietenului*), adresatul unei informații (*a raporta șefilor*), beneficiarul (*a dărui mamei*) etc. Așa cum se poate constata și din exemplele de mai sus, principalul mijloc de expresie a obiectului semantic este obiectul sintactic, numit tradițional și *complement*¹. Pentru definirea conceptului de obiect gramatical, aceste două aspecte – semantic și sintactic – sunt inseparabile, întrucât între latura semantică și cea sintactică a enunțului se stabilesc relații de condiționare reciprocă, în virtutea faptului că, așa cum afirmă reputatul lingvist rus V.G. Gak, „sintaxa este semantică, adică elementele și categoriile ei corelează, într-un anumit mod, cu lumea exterioară, iar semantica este sintactică, adică reflectă relațiile dintre simbolurile-noțiuni” [21, p.78].

¹ În literatura de specialitate, acești doi termeni sunt utilizați în paralel, uneori identificându-se, alteori având interpretări diferite.

În lingvistica rusă, privit din perspectivă cronologică, termenul *complement* cunoaște o utilizare mai timpurie decât cel de *obiect gramatical*. Printre primele lucrări în care este atestată această noțiune, trebuie remarcată și *Gramatica practică...* a lui N.I. Greč [24], în care autorul nu numai indică, printre părțile secundare de propoziție, și complementul, dar specifică ce fel de relații se stabilesc între acțiunea verbului și obiectul desemnat de complement și prin ce părți de vorbire se exprimă: „a) *raportul direct* al acțiunii – prin cazul acuzativ și genitiv, care-l substituie pe acesta; prin dativ, instrumental și prin alte cazuri cu prepoziții; b) *raportul indirect* al acțiunii – prin cazul indirect; c) *denumirea uneltei sau mijlocului* – prin cazul instrumental; d) *desemnarea circumstanței* de timp, loc ș.a. în relație activă – prin acuzativ și dativ cu prepoziții, în relație pasivă („liniștită”) – prin cazul genitiv, instrumental și prepozițional cu prepoziții” [24, p.345]. *Gramatica...* lui N.I. Greč se distinge față de lucrările anterioare ei prin rigurozitate și sistematicitate, punând, de fapt, baza cercetărilor sintaxologice ulterioare. „În *Gramatica...* lui N.I. Greč, menționa acad. V.V. Vinogradov, s-a stabilit concepția despre părțile principale și cele secundare de propoziție, despre corelația lor; s-au stabilit termenii – de complement și atribut, s-a prefigurat tendința de a delimita „circumstanțialul”. În felul acesta, s-au schițat clar contururile acelei concepții logico-semantice a structurii propoziției, care, cu unele completări și modificări, domină și în prezent” [19, p.160].

O interpretare similară această parte de propoziție o are și în *Gramatica rusă...* a lui A.H. Vostokov [20]. Ambii lingviști includ în noțiunea de complement și pe cele propriu-zise, și circumstanțialele, cu diferența că la N.I. Greč, cel puțin, „s-a prefigurat tendința de a delimita circumstanțialul”, pe când la A.H. Vostokov nu se înregistrează nici o tentativă de acest fel, termenul „circumstanțial” ignorându-se complet.

Concepția logico-semantică a clasificării și interpretării părților de propoziție își găsește aplicare și în lucrarea altui renumit lingvist rus din secolul al XIX-lea, F.I. Buslaev, care propune ca acestea să fie clasificate și după criteriul „utilizării sintactice”, adică după tipul relației ei cu elementul regent, distingând, în urma acestei abordări, trei părți secundare de propoziție, între care figurează și complementul, numit de el „cuvinte complete” [17, p.27].

Această concepție – logico-semantică – a interpretării părților de propoziție, dominantă în perioada dată, este vehement criticată de reputatul lingvist rus A.A. Potebnea, care o substituie prin una formal-gramaticală, conform căreia părțile de propoziție pot fi delimitate în baza formelor gramaticale ale cuvintelor ce le exprimă și a relațiilor dintre ele. De remarcat că A.A. Potebnea folosește deja, alternativ, ambii termeni – *complement* și *obiect*. Astfel, după el, *complementul* este un substantiv sau o altă parte de vorbire utilizată ca substantiv, într-un caz oblic, neacordat cu altul [31, p.119], precizând, mai departe, că „această lipsă de acord în cazul obiectului servește drept indiciu că el desemnează un lucru exterior în raport cu subiectul și cu alte obiecte ale propoziției” [31, p.145]. Într-o asemenea accepție a obiectului gramatical, A.A. Potebnea include în sfera lui și cazurile oblice adnominale (genitivul și dativul posesiv ș.a.), care se referă la atribute, precum și „sensurile de loc, timp, mod, cauză, exprimate de obiectele gramaticale” [31, p.145], în acest sens, interpretarea sa apropiindu-se de cea a lui A.Vostokov.

Concepția formal-gramaticală a lui A.Potebnea a fost criticată, la rândul ei, de contemporanii lui, reproșându-i-se că aici sintaxa, după expresia lui L.V. Șcerba, a fost redusă la morfologia părților de vorbire [39, p.94]. Ce-i drept, acad. V.V.Vinogradov, analizând teoria lui A.A. Potebnea despre părțile de propoziție, remarcă: „Nu există nimic mai vulgar și mai eronat decât afirmația că A.A. Potebnea a redus teoria părților de propoziție la problema părților de vorbire. În realitate, în analiza structurii propoziției și a părților de propoziție, pornind de la părțile de vorbire, A.A. Potebnea a reformat în mod inovator însăși concepția relațiilor dintre părțile de vorbire și a trasat noi perspective și noi sarcini privind studierea modificărilor lor istorice în legătură cu modificările structurii propoziției” [19, p.352].

Însuși L.V. Șcerba intervine cu unele reconsiderări privind delimitarea părților secundare de propoziție, extinzând considerabil sfera complementului. În opinia sa, acesta este un element subordonat verbului, fără de care sensul lui va fi incomplet, iar enunțul – neterminat [39, p.100]. Utilizând terminologia actuală, am putea conchide că, după L.Șcerba, complementul realizează valențele obligatorii ale verbului. Concepția sa referitoare la delimitarea complementului de circumstanțial anticipă interpretarea curentă a constituenților structural obligatorii și facultativi ai propoziției.

Din perspectivă formal-gramaticală, interpretează părțile de propoziție și un alt mare reprezentant al filologiei ruse, prof. D.N. Ovseaniko-Kulikovski, discipol al lui A.A. Potebnea, ale cărui concepții gramaticale le împărtășea. În viziunea sa, complementul este „o parte de propoziție desemnând, prin forma substantivelor,

obiectul prin care din diferite părți se explică acțiunea exprimată de predicat, precum și sensul sau însemnătatea altor părți de propoziție” [29, p.55], altfel vorbind, complementul este un substantiv în caz oblic ce se referă fie la un verb, fie la un nume, poziție ce predictează oarecum unele interpretări moderne ale acestei părți de propoziție.

Reputatul sintaxist rus A.A. Șahmatov tratează obiectul prin prisma raporturilor pe care acesta le stabilește cu alte părți de propoziție, în special, cu subiectul și predicatul. El le numește *relații obiectuale*, precizând că acestea „se stabilesc ca rezultat al dependenței unui purtător al indiciului predicativ de altul, această dependență fiind nemijlocită sau realizată prin intermediul acestui indicium predicativ atât activ, cât și pasiv” [38, p.38]. În opinia sa, *obiectul* este „purtătorul indiciului predicativ în poziția sa dependentă de subiect. Cuvântul dependent, legat de cel dominant prin relații obiectuale, în gramatică se numește complement” [38, p.40], acesta divizându-se în *direct*, „care arată că acțiunea dată a verbului a trecut asupra reprezentării dependente în toată plinătatea ei, subordonându-și persoana, lucrul sau alt purtător al indiciului predicativ în toată plinătatea sa” și *indirect*, „care reflectă acțiunea verbului sau însușirea adjectivului doar indirect, indicând de asemenea și unealta prin intermediul căreia se realizează sau se manifestă indicium predicativ” [38, p.40]. Tot indirecte sunt și complementele dependente de un adverb sau de un substantiv.

Nu este trecută cu vederea această problemă nici în cercetările unui alt renumit lingvist, A.M. Peșkovski, care abordează diverse fenomene de limbă din perspectivă psihologică, însă în interpretarea unor părți de propoziție luate aparte se menține pe aceleași poziții formal-gramaticale, acceptate de predecesorii săi. Astfel, în definiția sa, „complementul, sau cazul oblic al substantivului, este forma care reprezintă obiectul în raport cu alt obiect sau cu indicium predicativ” [30, p.142], în continuare distingându-se complemente „simple”, exprimate prin cazuri oblice neprepoziționale, și „complexe”, exprimate prin cazuri oblice cu prepoziții [30, p.145]. Din punctul de vedere al relațiilor care se stabilesc între complement și dominantul său, acestea se divizează în regentate și aderente. Recțiunea se manifestă prin faptul că lexemul regent cere un anumit caz oblic, ea fiind nemijlocită și mijlocită (prin prepoziție) [30, p.150]. Formele aderente nu sunt solicitate de către cuvintele la care se referă (de exemplu: *На солнышке Полкан с Барбосом лежа грелись*) [30, p.152].

O abordare interesantă a acestor elemente sintactice o realizează I.I. Meșceaninov, după care unele cuvinte au în propoziție un rol independent, care derivă din sensul și structura lor proprie, iar altele se manifestă cu un sens dependent de una din părțile independente. „Primele, remarcă autorul, vor fi părți *fundamentale* de propoziție, principale sau secundare, în funcție de poziția lor în enunț, celelalte vor deveni deja părți *dependente* de propoziție”, pentru care regente vor fi părțile fundamentale, la care acestea se referă [27, p.142]. Adoptând această perspectivă, I.I. Meșceaninov califică „atributele și circumstanțialele drept părți dependente ale propoziției, iar complementele – semidependente sau secundare independente” [27, p.184], în funcție de obligativitatea/nonobligativitatea lor în enunț.

Gramatica academică, lucrare de referință în lingvistica rusă din secolul al XX-lea, încearcă să sintetizeze și să sistematizeze concepțiile anterioare privind această parte de propoziție, definind complementul drept „parte secundară de propoziție, care se raportează la altă parte de propoziție, exprimată prin verb, substantiv, substantiv pronominal, adjectiv, numeral sau adverb, și desemnează obiectul asupra căruia trece acțiunea, care este rezultatul acțiunii, față de care se realizează acțiunea sau se manifestă indicium predicativ, sau care desemnează acțiunea ca obiect asupra căruia este orientată altă acțiune” [23, p.523]. Această interpretare a suscitat și unele observații critice, fiind considerată prea generală, iar noțiunile de complement și de relație obiectuală, tratate aici, având o delimitare nu tocmai clară, întrucât se reunesc în ele fenomene uneori cu totul diferite [28, p.47]. Pornind de la aceste raționamente, se propune a exclude din noțiunea de obiect „semnificațiile de unealtă a procesului, obiect ca expresie a cantității sau volumului, de agent al procesului în construcțiile pasive. De raportul obiectual, așadar, trebuie delimitat cel instrumental, cantitativ, agentiv” [28, p.47].

Și în lingvistica rusă modernă nu se atestă o unanimitate absolută de păreri în ceea ce privește conceptul de obiect, care este interpretat în *sens larg*, cuprinzând, așa cum s-a menționat mai sus, toate tipurile de obiecte, și în *sens îngust*, desemnând doar obiectul asupra căruia este îndreptată acțiunea, adică cel direct.

Astfel, *Gramatica rusă* tratează categoria obiectului în sens larg, specificând că aceasta se manifestă în propozițiile în care predicatele exprimă o acțiune concretă, o activitate de gândire, emotivă sau volitivă, o atitudine a cuiva față de cineva sau ceva, obiectul indicând lucrul sau persoana către care este îndreptată nemijlocit acțiunea și concretizându-se ca „obiect al acțiunii fizice (*Сосед ремонтирует машину*), al vorbirii (*Мы говорим о деле*), al gândirii (*Мать думает о детях*), al percepției (*Я вижу горы*), al îndepărtării sau

apropierii (*Поезд отходит от станции; Придется дойти до клуба*), al adresatului (*Я пишу письмо другу*), al atitudinii emotive (*Отец любит сына; В школе недовольны учеником*)” [32, p.129].

În sens larg tratează obiectul și renumitul lingvist A.V. Bondarko, definindu-l ca „element al situației tipice Subiect-Predicat-Obiect, care reprezintă o subiecție neactivă, dependentă de predicat, asupra căreia este orientată sau la care se referă, într-un fel sau altul, indiciul predicativ” [16, p.41]. Această abordare îi permite autorului să aplice la interpretarea lui conceptul de câmp funcțional-semantic al obiectualității, format dintr-un „grup de mijloace gramaticale (morfologice și sintactice) și lexicale ale limbii date, ce servesc la exprimarea diverselor variante ale semnificării obiectului” [16, p.69]. Nucleul acestui câmp funcțional-semantic îl constituie mijloacele de exprimare a obiectului direct, acestea fiind cele mai specializate și caracterizându-se printr-o regularitate mai mare a funcționării, iar obiectul indirect, redat prin diverse forme cazuale și forme prepoziționale, se plasează la periferia acestui câmp [16, p.70].

La o privire generală a punctelor de vedere trecute în revistă aici, se conturează concluzia că majoritatea cercetătorilor nu fac o distincție netă între acești doi termeni – *obiect* și *complement* – adesea definindu-se unul prin celălalt: „Complementul este partea secundară de propoziție care are sensul general de obiect și se referă fie la o altă parte de propoziție exprimată printr-un cuvânt cu semnificația de acțiune sau proces, fie la toată propoziția în întregime” [35, p.323] sau precizându-se că „funcția de bază a complementului este de a desemna obiectul acțiunii sau stării” [18, p.132]. Ceea ce rămâne comun în aceste poziții este faptul că obiectul gramatical, spre deosebire de alte părți de propoziție, se află în raport de subordonare prin recțiune.

În această ordine de idei, o problemă aparte o constituie interpretarea așa-numitei *condiționări lexicale* (лексическая связанность) în selectarea formelor regentate, când, pentru exprimarea unor raporturi reale obiectuale, utilizarea unei anumite forme cazuale sau cazual-prepoziționale depinde de sensul concret al cuvintelor ce constituie îmbinarea. Referindu-se la acest fenomen, cercetătoarea E.Skoblikova contestă caracterul absolut al acestei dependențe, menționând că „în realitate, chiar și în cazul condiționării lexicale a elementelor îmbinării, forma regentată se manifestă ca un exponent al unor raporturi reale concrete și este selectată din necesitatea comunicativă de a stabili anume aceste, și nu alte, raporturi” [33, p.33]. În asemenea situații, aceleași obiecte cu valoare semantică apropiată sunt raportate, de regulă, la anumite cuvinte sau grupuri de cuvinte, generând, totodată, și diverse modele și distribuții. De exemplu, obiectul indirect, sursă a reacției emoționale a individului, poate fi exprimat în câteva structuri: *удивляться таланту* (V + Dativ) – *восхищаться талантом* (V + Instrumental) – *преклоняться перед талантом* (V + prep. + Instrumental) sau: *верить в правоту* (V + prep. + Acuzativ) – *увериться в правоте* (V + prep. + Prepozițional) etc. Deseori, condiționarea lexicală a obiectelor indirecte are drept rezultat stabilirea unei identități semantice chiar și între obiectul indirect și cel direct. A se compara: *заниматься физикой* (O.indir.) – *изучать физику* (O.dir.); *потерять книгу* (O.dir.) – *лишиться книги* (O.indir.); *рассматривать рисунок* (O.dir.) – *всматриваться в рисунок* (O.indir.) etc. Această condiționare lexicală în selectarea obiectului face dificilă însușirea tuturor formelor lui gramaticale și impune necesitatea memorizării regimului cazual și cazual-prepozițional al verbului.

Și în lingvistica românească se atestă o interpretare neunivocă a complementului/obiectului gramatical, a tipurilor lui și a modalităților de exprimare. Ca și în cea rusă, această parte de propoziție este denumită prin ambii termeni – obiect gramatical și complement, doar că cel de complement desemnează aici toate complinirile verbului, inclusiv și circumstanțialele. De aceea, în general, mai în fiecare caz, se operează o clasificare prealabilă în complemente necircumstanțiale, numite și obiecte gramaticale, și cele circumstanțiale. Ulterior, în cadrul categoriei complementelor necircumstanțiale se disting diverse tipuri: direct, indirect, de agent, sociativ etc., numărul lor variind considerabil de la un autor la altul.

Încă în *Gramatica...* lui H.Tiktin, după precizarea că „vorba care completează noțiunea unui verb, adjectiv sau adverb se numește complement (sau obiect)” [15, p.3], se face o delimitare explicită între cele două tipuri de complemente necircumstanțiale: „complementul exprimat printr-un acuzativ fără prepoziție se numește, de obicei, complement direct; cel exprimat prin dativ sau printr-un acuzativ cu prepoziție, complement indirect” [15, p.76], remarcabilă fiind divizarea ulterioară a acestuia din urmă în complement *cazual* (cel în dativ) și *prepozițional* (cel în acuzativ).

Aceeași interpretare se regăsește și în *Gramatica limbii române*, semnată de I.Jordan, în care se afirmă că determinările verbului se numesc *obiecte* și complemente circumstanțiale, obiectele, la rândul lor, clasificându-se în directe și indirecte. În opinia autorului, acesta este indirect „când obiectului i se dă sau i se ia ceva”

[8, p.223], el stând în dativ și în acuzativ cu prepoziție. Cu aproape două decenii mai târziu, savantul revine asupra acestei categorii gramaticale, tratând pe larg problema obiectului indirect și adăugând la elementele lui regente, pe lângă verb, și substantivul, despre care precizează că acesta poate fi însoțit de obiecte indirecte, dacă implică ideea de acțiune [9, p.14]. În *Gramatica limbii române* (1963), la inventarul de elemente determinate de un obiect indirect, amintite mai sus, se mai alătură locuțiunea verbală, locuțiunea adjectivală și interjecția [5, p.159].

Dintr-o altă perspectivă abordează această problemă cunoscutul lingvist ieșean C.Dimitriu, care consideră inadecvat termenul „parte de propoziție”, apreciind că aceasta „ca unitate sintactică este unică”, este component al propoziției și este purtătoare a funcțiilor sintactice” [3, p.127], de aceea, de exemplu, subiectul, predicatul, complementul trebuie considerate nu părți de propoziție, ci *funcții sintactice*. Privit din acest punct de vedere, „complementul este o clasă de funcții sintactice secundare, comparabilă cu *clasa de funcții sintactice de asemenea secundare ale circumstanțialului*”. În opinia lui, această clasă „constituie o realitate **sintactică**, conține o informație **semantică** (directă/indirectă) în strânsă legătură cu informația semantică a regentului lor de tip verbal, astfel încât **regentul** (cu toate că are **importanță** mai mare decât complementul) este lipsit de stabilitate, în sensul că **nu poate realiza comunicarea dorită de vorbitor decât dacă există** (exprimat/neexprimat) și **complementul** (subl.autorului – n.n.)” [3, p.137].

O poziție similară adoptă și cunoscutul sintaxolog moldovean I.Ețcu, în a cărui opinie complementul este „o funcție generalizată a cuvintelor de a denumi obiecte, fenomene, care suportă acțiunea exercitată de alte obiecte și fenomene și de a încheia lanțul de raporturi sintactice obligatorii, început de subiect și continuat de predicat” [4, p.31].

Din aceeași optică tratează problema dată un alt lingvist moldovean, V.Botnariuc, care, calificând conceptul tradițional al părților de propoziție ca fiind „lipsit de orice perspectivă și viitor” [1, p.133], optează pentru substituirea lui prin unul „modern în problema propoziției și a părților ei constitutive”, adepții căruia „examinează și descriu într-o altă cheie sau optică diverse structuri sintactice, calificate ca propoziții-invariante” [1, p.134], iar tradiționalele componente se analizează încadrate în modele structurale de propoziții trimembre complete (S – P – Cd) sau trimembre complete indirecte (S – P – CI). Aceasta din urmă, de exemplu, constituie, în viziunea autorului, „un sistem funcțional aparte al sintaxei limbii, constituit în baza raporturilor sintagmatice bilaterale dintre subiect, predicatul exprimat printr-un verb sinsemantic și complementul indirect. Predicatul acestui sistem funcțional, se precizează în continuare, dispune de o dublă dependență față de primul și ultimul component al sistemului. Posedă...două valențe obligatorii, consumate astfel: prima e realizată de elementul cu valoare funcțională de subiect și a doua – de elementul cu valoare funcțională de complement indirect. Ar mai fi de observat că primul obiect (subiectul) exercită o acțiune concretă orientată spre cel de-al doilea obiect (spre complementul indirect). Această acțiune e suportată în mod indirect de către ultimul obiect (fenomen), adică de către complementul indirect” [1, p.142-143]. Am citat pe larg acest pasaj pentru a încerca să depistăm ce este nou și „modern” în această interpretare a unui fenomen sintactic vechi și tradițional. Cu excepția afirmației că este „un sistem funcțional aparte”, celelalte constatări sunt cât se poate de tradiționale: și cele referitoare la acțiunea „orientată spre cel de-al doilea obiect”, de către care „este suportată în mod indirect”, și cele privitoare la valențele verbului. Trezește însă unele nedumeriri afirmația că verbul „dispune de o dublă dependență” de celelalte elemente ale propoziției, ceea ce contrazice, de fapt, concepția tradițională despre poziția lui dominantă față de ceilalți constituenți ai propoziției.

Studierea literaturii de specialitate în care este abordată și problema obiectului gramatical ne permite să constatăm că unii cercetători – atât ruși, cât și români – recunosc drept element regent al obiectului gramatical/complementului doar verbul [38, p.38; 8, p.223; 26, p.12], ca în exemplele *a iubi patria*, *a dărui prietenului*, *a scrie cu tocul*, considerând că alte „forme gramaticale care au sensul de obiect și depind de substantiv (*чтение книги*) nu pot fi numite componente”, întrucât la determinarea funcției sintactice a unei sau altei forme gramaticale „trebuie să se țină cont nu numai de sensul ei în propoziție, dar și de partea de vorbire pe care o determină” [26, p.12]. Alți lingviști admit în calitate de determinat și alte părți de vorbire, cum ar fi adjectivul, substantivul, adverbul, interjecția [5, p.118; 14, p.162; 10, p.408; 7, p.255; 6, p.397] (comp.: *demn de laudă*; *nici vorbă de sărbătoare*; *a venit relativ târziu*; *vai de ei*), sau exclud din această listă adverbul [34, p.163; 11, p.180], substantivul [3, p.1376; 13, p.208; 12, p.413]. Gramaticienii ruși consideră substantivul apt de a regenta complementul: (*распространение газет, верность долгу* ș.a.), însă exclud interjecția din rândul elementelor regente ale determinărilor complete [34, p.163; 18, p.132].

Opiniile savanților diferă și în ceea ce privește clasificarea complementelor, aceasta realizându-se, de regulă, în baza criteriilor funcțional-semantic și relațional-sintactic, iar numărul lor variind de la un autor la altul.

Gramaticile tradiționale disting, din această perspectivă, complemente *directe, indirecte, de agent, de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop* etc., majoritatea lor grupându-le în două categorii mari: *necircumstanțiale* și *circumstanțiale*. Întrucât statutul circumstanțialelor nu intră în sfera problemelor abordate în acest articol, vom menționa că atât în lingvistica rusă, cât și în cea românească nu există o unanimitate de păreri privind tipurile de complement/obiect gramatical. Dacă lingviștii ruși contemporani identifică, în general, două tipuri de complemente: *direct* („прямое”) și *indirect* („косвенное”) [22, p.560; 36, p.629; 37, p.617; 34, p.164], de exemplu: *Он читает книгу* (obiect direct); *Он верил предсказаниям* (obiect indirect), în lingvistica românească opiniile privind această categorie sintactică sunt foarte variate.

Cercetătorul D.Irimia, de exemplu, face delimitare între *complement* și *circumstanțial* [10, p.408-459], precizând că funcția de complement este cerută de regent și se prezintă ca o complinire absolut necesară, cea de circumstanțial însă, de regulă, este o complinire facultativă a verbului. De exemplu: *El a construit...* → *El a construit o casă* (obiect direct); *Cărțile aparțin ...* → *Cărțile aparțin Mariei* (obiect indirect), dar *El a construit o casă / pe deal /* (circumstanțial). Astfel, *o casă* și *Mariei* sunt elemente obligatorii pentru integritatea structural-semantică a enunțurilor de mai sus, pe când omiterea circumstanțialului *pe deal* nu afectează nici planul semantic, nici cel structural al enunțului.

Conceptia este împărtășită și de prof. C.Dimitriu, care menționează: „...ni se pare mai convenabil să considerăm că «complementul» și «circumstanțialul» reprezintă două «funcții sintactice» secundare diferite” [3, p.1374-1375]. Fiind de acord în ce privește statutul sintactic diferit al complementului, cei doi lingviști români adoptă poziții diferite în identificarea tipurilor de complemente, prof. C.Dimitriu distingând complementul *direct, intern, de agent* și *indirect* [3, p.1375], iar prof. D.Irimia – *complemente ale obiectului* (cu subtipurile *direct* și *indirect*), *de reciprocitate, comparativ, de agent* [10, p.408]. Nu se remarcă unanimitate nici în alte studii de gramatică: astfel, în *Gramatica limbii române* [5, p.149] și în *Limba moldovenească literară contemporană* [11, p.177], complementul se divizează în *direct, indirect* și *de agent*, iar *Gramatica uzuală a limbii române* [7, p.255] propune un spectru foarte variat de tipuri de complemente: *direct, indirect, de agent, sociativ, instrumental, cumulativ, de relație, opozițional, de excepție* etc.

Încheind aici trecerea în revistă doar a unui număr redus de opinii privitoare la statutul obiectului gramatical/complementului în gramaticile rusești și cele românești, atât în plan diacronic, cât și sincron, ținem să punctăm unele coordonate ale poziției noastre în această problemă. Deși termenul „complement” (respectiv „дополнение”) are o circulație mai timpurie și mai largă, în special, în gramaticile tradiționale și cele școlare, considerăm mai oportună acceptarea celui de „obiect gramatical”, întrucât denotă mai pregnant esența noțiunii de „întă” (directă sau indirectă) a acțiunii verbului, în timp ce termenul „complement” sugerează, mai degrabă, ideea de complinire a sensului elementului determinat, oricare ar fi acela, și, așa cum afirmă și I.Iordan, sfera lui este mult mai largă decât a cea a obiectului, așa încât pentru complement “nu există parte de vorbire cu care să nu poată apărea” [9, p.648]. În legătură cu aceasta, ni se pare mai plauzibilă poziția acelor cercetători (pe care o acceptăm și noi) care interpretează drept obiect gramatical doar partea de propoziție ce determină un verb, celelalte elemente regente, invocate de alți savanți, rămânând în afara sferei noastre de investigație.

Referințe:

1. Botnariuc V. Părți de propoziție în gramatica limbii române (Analize, cercetări, reconsiderări). - Chișinău, 2002.
2. Dicționarul explicativ al limbii române. Ediția a II-a. - București, 1996.
3. Dimitriu C. Tratat de gramatică a limbii române. Vol. 2. Sintaxa. - Iași, 2002.
4. Ețcu I. Sintaxa elementară a limbii române. Introducere în sintaxologie. - Chișinău, 2000.
5. Gramatica limbii române. Sintaxa. - București, 1963.
6. Gramatica limbii române. Vol.II. Enunțul. - București, 2005.
7. Gramatica uzuală a limbii române. - Chișinău, 2000.
8. Iordan I. Gramatica limbii române. - București, 1937.
9. Iordan I. Limba română contemporană. - București, 1956.
10. Irimia D. Gramatica limbii române. - Iași, 2004.
11. Limba moldovenească literară contemporană. Sintaxa. - Chișinău, 1987.

12. Popescu Șt. Gramatica practică a limbii române. - București, 1995.
13. Șerban V. Sintaxa limbii române: Curs practic. - București, 1970.
14. Teodorescu Ec. Curs de sintaxă a limbii române. - Iași, 1974.
15. Tiktin H. Gramatica română pentru învățământul secundar: Teorie și practică. P.II. Sintaxa. Ed. a II-a prelucrată. - București, 1895.
16. Бондарко А.В. Субъектно-предикатно-объектные ситуации // Теория функциональной грамматики. Субъектность, объектность. Коммуникативная перспектива высказывания. Определенность / неопределенность. - Санкт-Петербург, 1992.
17. Буслаев Ф.И. Опыт исторической грамматики русского языка. - Москва, 1858.
18. Валгина Н.С. Синтаксис современного русского языка. - Москва, 1978.
19. Виноградов В.В. Из истории изучения русского синтаксиса. - Москва, 1958.
20. Востоков А.Х. Русская грамматика по начертанию его же сокращенной грамматики полнее изложенная. - Санкт-Петербург, 1835.
21. Гак В.Г. К проблеме синтаксической семантики (семантическая интерпретация „глубинных” и „поверхностных” структур) // Инвариантные синтаксические значения и структура предложения. - Москва, 1969.
22. Грамматика русского языка. Том II, 4.1. - Москва, 1954.
23. Грамматика русского языка. Том II. Синтаксис, часть 1. - Москва: Изд-во АН СССР, 1960.
24. Греч Н.И. Практическая русская грамматика. - Санкт-Петербург, 1827.
25. Кацнельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление. - Ленинград, 1972.
26. Ломтев Т.П. О второстепенных членах предложения // Русский язык в школе. - 1960. - №4.
27. Мещанинов И.И. Члены предложения и части речи. - Ленинград, 1978.
28. Мигирин В.Н. Принципы изучения членов предложения // Научные доклады высшей школы. Филологические науки. - 1961. - №3.
29. Овсяннико-Куликовский Д.Н. Синтаксис русского языка. - Санкт-Петербург, 1902.
30. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. Изд.3-е. - Москва, 1927.
31. Потенция А.А. Из записок по русской грамматике. - Харьков, 1888.
32. Русская грамматика. Т.II. Синтаксис. - Москва, 1982.
33. Скобликова Е.С. Очерки по теории словосочетания и предложения. - Куйбышев, 1990.
34. Скобликова Е.С. Современный русский язык. Синтаксис простого предложения. - Москва, 1979.
35. Современный русский литературный язык / Под ред. П.А.Леканта. - Москва, 1988.
36. Современный русский язык / Под ред. А.А.Новикова. - Санкт-Петербург, 1999.
37. Современный русский язык / Под ред. В.А.Белошапковой. - Москва, 1989.
38. Шахматов А.А. Синтаксис русского языка. - Ленинград, 1941.
39. Щерба Л.В. О второстепенных членах предложения // Щерба Л.В. Избранные работы по языку и фонетике. Том 1. - Ленинград, 1958.
40. Ярцева В.Н. Принципы типологического исследования родственных и неродственных языков // Проблемы языкознания. - Москва, 1967.

Prezentat la 29.10.2008